

PÕHJAMAAD LASTEKIRJANDUSE SEMINAR

21. oktoobril toimus Eesti Lastekirjanduse Keskuse ning Underi ja Tuglase Kirjanduskeskuse ühisseminar „Laps kirjanduses 2”. Ettekanded keskendusid Põhjamaade lastekirjandusele, mida on viimastel aastatel eesti keelde palju tõlgitud.

Avaettekandes andis Eesti Lastekirjanduse Keskuse uurija Jaanika Palm ülevaate Põhjamaade lastekirjanduse tõlgetest eesti keelde taasiseseisvusajal, kokku üle 500 lasteraamatu. Palju on tõlgitud rootsi ja soome keelest, taani, norra ja islandi lasteraamatuid on meieni jõudnud märgatavalt vähem. Enim on teoseid eestindatud algklassilastele, Põhjamaade noorteraamatuid ilmub meil napilt. Viimastel aastatel avaldatakse üha rohkem pildiraamatuid mudilastele. Kuigi tõlgituimad autorid on jätkuvalt klassikud Astrid Lindgren ja Hans Christian Andersen, siis mida aasta edasi, seda enam jõuab meie lasteni Põhjamaade uudisteoseid, mis täidavad tühikuid siinsel lastekirjandusmaastikul ning avardavad lugeja maailmapilti.

Liivi Muuseumi juhataja Mari Niitra ettekanne „Karlssoni maavillased sugulased. Kujuteldavate kaaslaste motiiv eesti lastekirjanduses” tõi paralleele Lindgreni teoste tõlgete ja eesti lastekirjanduse mängulisuse laine vahel. Niitra käsitles Eno Raua „Sipsikut” (1962), Iko Marani jutustust „Londiste, õige nimega Vant” (1972), Ellen Niidu Krõlli-lugusid ja Astrid Reinla „Pätut” (1988). Ta leidis, et toonane traditsioon püsib elujõulisena ka tänapäeval, võttes kohati vägagi lennukaid vorme alates sõbralikust kõhuussist Andrus Kivirähki „Kaelkirjakus” (1995) kuni võluva luukereni Piret Raua „Printsess Luluus ja härra Keres” (2008).

Mare Mürsepa (TLÜ) ettekanne „Väga väike ja väga selge trompet. Muumilugude tegelane väike My” oli pühendatud Tove Janssoni loomingule.

Soomerootsi kirjaniku ja illustraatori sünnist täitus 2014. aasta 9. augustil 100 aastat. Ettekanne keskendus Janssoni ühe värvikama tegelase, väikese My esinemisele sellistes muumilugudes nagu „Muumipapa memuaarid” (1950), „Ohtlik jaanipäev” (1954), „Trollitalv” (1957), „Nähtamatu laps ja teisi jutte” (1962) ning „Muumipapa ja meri” (1965). Mürsepp leidis huvitavaid kokkulangevusi väikese My ja kirjaniku mälestustes kirjeldatu vahel.

Ave Mattheuse (TLÜ) ettekanne „Põhjamaade tüdrukuteraamatu särtsakad kangelannad” keskendus naistegelastele. Mattheus käsitles Anni Swani jutustust „Kaarina suvi” (soome k 1918, eesti k 1932), Karin Michaëlise Bibi-lugude sarja (taani k 1929–1939, eesti k 1931–1937), Astrid Lindgreni Pipi Pikksuka (rootsi k 1945–1948, eesti k 1968) ja Madlikese lugusid (rootsi k 1960–1983, eesti k 1993–1994) ning Heidi Linde jutustust „Pym Pettersoni äpardunud perekond” (norra k 2012, eesti k 2014). Mattheuse arvates võib Põhjamaade laste- ja noorteraamatute naistegelasi iseloomustada järgmiste tunnustega: iseseisvus ja kohati koguni isepäisus, ühiskondlike reeglite eiramine, aktiivsus, tegusus, loomingulisus, nutikus ja samas ka vastutustunne, hoolivus, empaatiavõime.

Elle-Mari Talivee (UTKK) võrdles ettekandes „Kaks maailmaavastajat: väike Illimar ja Nils Holgersson” kaht üsna erinevat, ent siiski ühisjoonelist rännuraamatut: Friedebert Tuglase romaani „Väike Illimar” (1937) ja Selma Lagerlöfi jutustust „Nils Holgerssoni imeline teekond läbi Rootsi” (1906–1907, eesti k 1911). Nende autoreid võiksid iseloomustada sõnad, millega Lagerlöfile omistati Nobeli preemia: kõrgeleennuline idealism, ere kujutlusvõime ja südamest tulev tundlikkus tajuda maailma. Ettekanne uuris, kuidas neis teostes tunne-

tatakse ümbruskonda ja kas maailma avastamiseks peame reisima või saame seda teha ka kujutlusis.

Taanis elav Lea Reitel Høyer, taani keele õpetaja, andis põhjaliku ülevaate uuemas Põhjamaade lastekirjanduses toimuvast. Sealne viimase kümne aasta lastekirjandus on mitmepalgeline, uuenduslik nii vormilt kui ka teemadelt ning esteetiliselt kõrgel tasemel. Ettekandja leidis, et uuem lastekirjandus ei suuda millegi ennekuulmatuga rabada – kõik tabuteemad (surm, seksuaalne väärkohtlemine, vägivald, abort jne) on juba läbi kirjutatud. Põhjamaade lasteraamat ei moraliseeri ega kasvata lapsi, vaid pakub neile kõrge kunstiväärtusega lugemiselamusi ja mõtlemisainet elu keerukamate küsimuste lahkamisel. Huvitav on ka see, et lastekirjanduse lugejate ülemine vanusepiir on aastatega üha tõusnud. Põhjuseks võib olla, et paljud varem vaid täiskasvanutele kirjutajad on hakanud avaldama teoseid ka lastele.

Tõlkija ja lasteajakirja Täheke peatoimetaja Ilona Martson leidis oma ettekandes „Põhjamaade uus lastekirjandus ja huumor”, et nalja esineb kolme tüüpi raamatutes. Esiteks – realistlikud, mõnikord kergete fantastikasugemetega lood laste elust, milles nali saavutatakse laste maailmast tuntud tüüpsituatsioonide, veidi vildakate arusaamiste ja n-ö lapsesuunaljadega (nt Ulf Stark, Ulf Nilsson, Maria Parr). Huumor aitab jutustada lugu, mis on korruga nii koomiline kui ka traagiline – nagu ka elu ise. Teiseks – pigem groteski kalduvad, tugeva *action*-koega jutustused, kus koomika tekib põhiosas tänu ootamatutele keerdkäikudele ja ebatraditsioonilistele lahendustele (nt Siri Kolu, Jo Nesbø). Kolmanda tüübina tõi Martson esile puhta absurdihuumori, mis loob omad reeglid, tavamaailm on siin ainult dekoratsioon (nt Timo Parvela, Tuuli ja Sinikka Nopola).

Mart Kuldkepi (TÜ) ettekanne „Pipi ja Bamse Rootsi kultuuriloos” keskendus kahele tegelaskujule, kes kuuluvad Rootsi lastekirjanduse enim tuntud ja armastatud kangelaste hulka. Just oma laia kultuurilise kõlapinna tõttu nii laste kui ka täiskasvanute seas on Pipi (Astrid Lindgren, 1945) ja Bamse (Rune Andréasson, 1966) sobivalt märgilised tegelased, kelle kaudu heita pilk Rootsi ühiskonna muutumisse Teise maailmasõja ajal ja pärast seda. Ettekandes oli juttu sotsiaalsetest väärtustest, mida Pipi ja Bamse seiklused kannavad (või mida neist vähemalt välja on loetud), tegelaskujude retseptisioonist Rootsis ning rollist, mida nad on uurimisobjektidena mänginud kirjandus- ja koomiksiteadlaste jaoks.

Raamatukoguhoidja ja kriitik Krista Kumberg vaatles ettekandes „Vanad ja lapsed Põhjamaade lastekirjanduses”, millisena kujutatakse viimasel ajal eesti keelde tõlgitud Põhjamaade lasteraamatutes vanu inimesi. Ta leidis, et kuna eakate eluviis, staatus, vanaduse mõiste on muutunud, ei ole ka nende kujutamine lasteraamatutes enam endine: nüüdisajal käsitletakse vanu inimesi laste parimate mängukaaslastena, kes mõistavad nende mõtteviisi. Kohati võivad eakad olla isegi lapsemeelsemad ja mängulisemad, kuid nii vanad kui ka lapsed hindavad samu asju – koosolemist ja ärakuulamist, vestlemist.

Ettekandepäeval esitleti ka Eesti Lastekirjanduse Keskuse toimetiste 5. numbrit, mis peamiselt koosneb 2013. aastal peetud esimese seminari „Laps kirjanduses” ettekannetel põhinevatest artiklitest. „Laps kirjanduses 2” ettekanded ilmuvad ELK toimetiste 6., Põhjamaade-teemalises erinumbris 2015. aastal.

JAANIKA PALM